

Ester

Ester v současnosti navštěvuje šestou třídu běžné základní školy. Je spolužačkou Petra. Matka dívky pracuje na vysoké škole, kde přednáší bohemistiku. Sama reflektuje nadání své dcery na předmět český jazyk. Biologický otec dívky je rovněž vysokoškolský pedagog. Rodiče jsou rozvedeni, Ester však pravidelně navštěvuje rodinu svého otce. Matka již delší dobu žije s německy mluvícím partnerem. Ester tedy odmala vyrůstá v bilingvním prostředí. Matka má z prvního manželství i dospělého, velmi nadaného syna. Ester bydlí společně s matkou, bratrem a nevlastním otcem v rodinném domě na vesnici poblíž základní školy.

Ester se své matce narodila v jejích třiceti devíti letech. Porod proběhl císařským řezem, téměř o pět týdnů dříve. Matka byla před porodem dva měsíce hospitalizována.

Jako většina oslovených rodičů nadaných dětí, také Esterčina matkasi stěžovala na problémový spánek své dcery. Ester se pravidelně v noci budila a přes den odmítala spát. Chodit začala ve třinácti měsících. Úroveň jemné i hrubé motoriky byla podle matky v normě.

Rozumová složka byla na rozdíl od motoriky nadstandardní. Ester měla vždy velmi dobrou paměť. Dodnes si například do detailů vybavuje nové a nové příhody, které zažila v raném dětství a rodina je již dávno pozapomněla.

V předškolním věku byla Ester extrémně zvědavá. Zabývala se nejrůznějšími informacemi a podněty, které následně skládala do jiných smysluplných celků. Ve dvou letech začala mluvit v jednoduchých souvislých větách. Již ve třech letech se zajímala o cizí slova v češtině (např. zdevastovaný, syntetický, analogie), o abstraktní slova a dokázala je samostatně smysluplně používat. Díky komunikaci s matčíným přítelem se již v pěti letech dokázala domluvit jednoduchou hovorovou němčinou.

Dívka navštěvovala mateřskou školu od tří let. Mezi vrstevníky se pohybovala ráda, avšak pouze v omezeném počtu dětí. Ve větším kolektivu se nedokázala prosadit. Volný čas trávil pouze s kamarádkou a pozdější spolužačkou Lucií, se kterou dodnes sedí v lavici.

Matka své dceři v předškolním období objektivně věnovala velkou pozornost. Ester však začala v rodině trpět pocity méněcennosti. Ve všech činnostech se srovnávala se svým starším, výjimečně nadaným bratrem. Svoji roli mladší sestry začala brát jako výrazný handicap. Rovněž se špatně srovnávala s existencí nového nevlastního otce v rodině. Na situaci reagovala pasivitou a před vstupem do první třídy začala zapírat svoji přirozenou touhu po vzdělávání.

Ester je dodnes velmi sebekritická, vztahovačná a podle matky všechno neúměrně prožívá. Kritická je ale i k ostatním členům rodiny, zejména ke svému bratrovi a nevlastnímu otci. Matka přiznává, že k tomuto stavu zčásti přispěl i neutěšený porozvodový stav v rodině.

Dívka nastoupila do místní základní školy v šesti letech. Do školy se prý těšila, i když tvrdila opak. Ve vyučování se snažila na sebe nestrhávat pozornost a třídní učitelka ji nikdy nepovažovala za nijak zvlášť talentovanou. Ester byla při školní práci poměrně nedůsledná a nezodpovědná, což se odráželo i v jejích nevalných studijních výsledcích.

Počínaje vstupem na druhý stupeň základní školy se problémy začaly stupňovat. Ester chybí klíčové pracovní návyky. V některých předmětech, jako například v matematice a tělocviku, dává vyučujícím jasně najevo, co ji baví a co nikoli. Nezáměr o přírodovědné předměty se zrcadlí i v poměrně špatných známkách na vysvědčení. Na domácí přípravu rezignuje. Před matkou a vlastním otcem zatajuje všemožnými způsoby své studijní neúspěchy, které údajně bolestně prožívá. Tyto pocity jsou pravděpodobně umocněny přetrvávajícím srovnáváním s výjimečně talentovaným bratrem, který před lety navštěvoval shodnou základní školu a byl vyučován stejnými pedagogy jako Ester. Někteří učitelé si dodnes do Ester projektují jejího talentovaného bratra a své zklamání dávají občas patřičně najevo.

Pozitivnější vztah má dívka k humanitním předmětům, zejména k češtině, angličtině, němčině a dějepisu. Na předmětech jí záleží a v tomto případě je dokonce schopna se doma do výuky připravit. Humanitní zájem se zrcadlí i v koníčcích, neboť se aktivně věnuje četbě knih, tvorbě textů (povídky, parodie, slogany) a se svým vlastním otcem časté návštěvě divadel, muzeí, hradů a zámků.

V hodinách českého jazyka a komunikace je na první pohled pasivní. Pokud se však na její práci zaměříme detailněji, zjistíme, že se snaží aktivně spolupracovat, pouze nedává navenek nic znát. Během aplikování obohacujícího programu se zájmem spolupracovala na rozvíjejících aktivitách, zejména v komunikačních a literárních hodinách. Některé její práce vynikaly co do zpracovanosti, ale i originality. V mluvnických hodinách spolupracovala již méně. Občas jsem shledávala, že dívce chybí základní znalosti

tohoto učiva. Ester v hodinách českého jazyka a komunikace pracovala spíše pomaleji a s rozmyslem. Zpočátku školního roku se spolupodílela na tvorbě domácích projektů. Později se aktivita snížila.

Ester je roztržitá, má problémy se soustředěním a velmi často zapomíná. Bylo téměř pravidlem, že domácí práce a projekty do českého jazyka nosila i s několikadenním zpožděním. Problém s častým zapomínáním se netýkal pouze českého jazyka, ale i ostatních předmětů, a to dokonce v daleko větší míře. Ester má poměrně dobře „propracované“ scénky pro omlouvání se učitelům za zapomínání. Dívka se dovede tak kriticky ohodnotit, že nezasvěceným pedagogům nezbyvá nic jiného, než prohrěšek prominout.

Se svými spolužáky vychází dobře a snaží se se všemi komunikovat. Ve třídě je oblíbená, navozuje dobrou a bezkonfliktní náladu. Je mluvčím celé třídy. Pokud mezi dětmi nastane nějaký problém, je k němu povolána a pokouší se chladnou hlavou společně s ostatními nalézt kompromisní a bezbolestné řešení. Pokud se však v roli oběti ocitne ona sama, či její nejbližší přátelé, ztrácí jakoukoli soudnost a vrhá se do nelítostného boje.

Ester je velmi nadaná žákyně, projevuje však některé typické znaky podvýkonných nadaných dětí. Ester vyžaduje motivující a podporující pedagogický přístup, díky němuž je schopna využít svého talentu.

Veronika

Veronika v současnosti navštěvuje šestou třídu v místní základní škole. Bydlí s rodiči, prarodiči a se svým bratrem na venkově. Rodiče mají středoškolské vzdělání. Bratr je o rok starší a měla jsem možnost jej vyučovat anglický jazyk po dobu tří let. Bratr rovněž patřil mezi talentovanější děti ve třídě, avšak jeho nadání nebylo tak výrazné jako právě u Veroniky.

Co se týče Veronikina raného dětství, její matka si nevzpomíná na žádný problém, který by byl spojený s projevem rozumového nadání. Rodiče talent své dcery brzy refletovali. Veronika již v roce a půl mluvila v souvislých větách. Byla velmi zvědavá. Svoji paměť zaměstnávala učením básniček a pohádek. Číst se naučila až ve škole. Měla vždy klidnou a vyrovnanou povahu, v kolektivu dětí byla oblíbená.

Dívka je mezi učiteli všeobecně považována za výjimečně nadanou žákyni. Nad ostatními dětmi třídy značně vyniká ve všech předmětech, a to nejen ve znalostech a dovednostech, ale i v motivovanosti a aktivitě. V českém jazyce prokazuje nadstandardní úroveň znalostí učiva literatury a mluvnice. Pamatuje si veškerá mluvnická pravidla.

Učí se s lehkostí a rychle chápe nové učivo. Její skvělá paměť a rozvinuté myšlení se odráží i v jiných činnostech a školních předmětech. Pravidelně se účastní několika přírodovědných i humanitních soutěží a olympiád, v nichž se umisťuje na předních místech.

Veronika ve výuce vyniká zejména při činnostech spojených s logickým myšlením a pamětí. Co se týče kreativní tvorby v českém jazyce, je prozatím na průměrné úrovni. Podle nás však Veronice kreativní nadání rozhodně nechybí, pouze se obává popustit uzdu své fantazii. Sama tvrdí, že se na kreativní činnosti nedokáže v prostředí třídy dostatečně koncentrovat.

Veronika je ve výuce aktivní. Často se hlásí, klade učitelům náročné otázky a pilně pracuje na nejrůznějších úkolech. Během psaných úkolů však navenek své nadání neprojevuje. Jak sama tvrdí, nechce ostatní děti znervózňovat faktem, že už je dávno s činností hotova, neboť údajně právě kvůli ní děti začnou nepřiměřeně spěchat a poté jejich práce jsou plny chyb z nepozornosti. Aby ostatní nezjistili, že má úkol dokončen, kreslí si na papír tak, aby to vypadalo, že píše.

Dívka pochází z věřící rodiny. Je citlivá, dobrosrdečná a kamarádká. V kolektivu je oblíbená a v současné době zastává funkci předsedkyně třídy. Na své spolužáky bere ohledy ve většině činnostech. S oblibou ve výuce pomáhá slabším dětem, vysvětluje, doučuje a doslova nutí učitele, aby kvůli nim slevili z nároků a z tempa výuky. Tento návyk pravděpodobně pochází z předchozí malotřídní školy, kde se dívka stala „pomocnou učitelkou“ svého ročníku. Dívku naplňuje pomáhat ostatním dětem, přičemž podle nás dostatečně v hodinách nerozvíjí svůj talent. Tento deficit alespoň zčásti dohání v domácím prostředí, kde má podmínky pro studium encyklopedií a čtení beletrie.

Lenka

Lenka žije společně s matkou a prarodiči v rodinném domě na vesnici. Sourozence nemá. Rodiče jsou rozvedeni, dívka se s otcem stýká nejméně jednou týdně. Rodiče i prarodiče mají vysokoškolské vzdělání. Matka pracuje jako učitelka hudby v umělecké škole, babička vyučuje na místní základní škole. Lenka pochází z podnětného rodinného prostředí. Celá rodina dívku maximálně podporuje a rozvíjí v nejrůznějších oblastech, např. v hudbě, tanci, recitaci, herectví, matematice aj. Na druhou stranu je Lenka izolována od svých kamarádů a od řešení každodenních problémů. Na základě výpovědí rodiny i okolí usuzujeme, že je vychovávána až příliš protektivně. Domníváme se, že tento postoj kromě jiného způsobila reakce rodiny na meningokovou encefalitidu, kterou Lenka prodělala v prvním roce života. Dívka byla údajně pět měsíců hospitalizována a do roku a půl byla téměř nehybná.

Co se týče raného věku dívky, matka popisuje, že Lenka trpěla poruchami spánku, které přetrvávají dodnes. Další obtíže se údajně vyskytovaly v oblasti mluvení. Téměř do tří let používala vlastní řeč, poměrně bohatou na nejrůznější výrazy, kterým rozuměla pouze její matka. Později se situace zlepšila, i když dodnes špatně vyslovuje některé hlásky. Hrubá motorika byla po absolvování rehabilitací v normálu.

Rodina brzy evidovala nadání dívky na činnosti v nejrůznějších oblastech. Lenka byla zvědavá, skvěle si pamatovala, rychle se učila novým věcem. Od tří let hrála na klavír. Melodie, které slyšela, si do detailů zapamatovala a poté je zkoušela improvizovat. Pod vedením babičky se věnovala i kreslení a tanci. Mezi její nejoblíbenější aktivity patřilo stavění lega.

Mateřskou školu začala navštěvovat od čtyř let. Hrávala si spíše sama, ale pokud se během některých aktivit měla zařadit do kolektivu dětí, neměla s tím obtíže. Vyhledávala častý kontakt s dospělými lidmi, se kterými ráda a bez jakéhokoli ostychu debatovala. Při nástupu na základní školu se izolace Lenky od vrstevníků začala prohlubovat. Její spolužáci nebyli ochotni ji začlenit do svého kolektivu, neboť Lenka byla ve srovnání s nimi až příliš „jiná“, a to hned v několika oblastech. Největší patrná odlišnost vždycky spočívala ve fyzickém vzhledu poněkud korpulentního dítěte, která byla umocňována svérázným a z pohledu dětí zastaralým stylem oblékání a úpravy zevnějšku. Od spolužáků se odlišovala i způsobem uvažování, ve kterém se zrcadlila výchova v uzavřeném kruhu dospělých, ale i rozvinutými mentálními schopnostmi. V neposlední řadě to byly i obtíže s výslovností a introvertní zaměření osobnosti dívky.

Není proto divu, že se Lenka již na prvním stupni základní školy stala terčem šikany. Zpočátku se děti dívce pouze vysmívaly a nebraly ji do svého kolektivu. V pozdějších ročnících začala dostávat i psanička plná výhrůžek a vulgarit. Jelikož Lenka byla vždy velmi přecitlivělá, reagovala na situaci pláčem.

Řešení šikany vzala tedy aktivně do rukou třídní učitelka, která do výuky, ale i mimo školní oblast, zařazovala nejrůznější kompenzační metody. Do konfliktu mezi Lenkou a její třídou se zapojila i svérázná paní učitelka - babička Lenky. O přestávkách posílala vnučku do svého kabinetu a ostatním žákům domlouvala v jejich třídě. Když se babička do třídy nemohla dostavit a vnučku chránit, Lenka se dostala i do lehčích fyzických potyček s dětmi. Problémy se neustále stupňovaly.

Při vstupu do šesté třídy se proto rodina rozhodla Lenku umístit do vedlejší paralelní třídy. Šikana sice ustala, ale Lenka se ani zde nezařadila do kolektivu dětí. Od nového školního roku dívka odchází studovat na víceleté gymnázium.

Lenka se nyní po přestupu do jiné třídy chová ve škole nenápadně. Snaží se na sebe nestrhávat příliš pozornosti. Nehlásí se a zbytečně navenek neprojevuje své schopnosti. Během písemných aktivit však exceluje a její práce co do kvality a propracovanosti vyčnívají nad pracemi ostatních spolužáků.

Lenka je velmi svědomitá a pečlivá žákyně. Má výtečný prospěch ve všech vyučovacích předmětech. Vzorně a včas plní zadané školní úkoly a pravidelně se doma připravuje do školy. Baví ji práce s počítačem. Vytvořila si i vlastní webové stránky, na kterých publikuje své první literární počiny. Pod vedením matky se věnuje hudbě. Hraje na klavír, na flétnu, zpívá a skládá hudbu. Napsala již tři muzikály na základě svých textů. Své hudební výtvořky nechce prozatím na webových stránkách publikovat, nezávislí učitelé hudby však tvrdí, že jde o poměrně zdařilé a vyspělé pokusy. Ráda hraje divadlo a recituje. Zúčastnila se i krajského kola recitační soutěže, kde se údajně umístila mezi prvními deseti soutěžícími. Všechny zmíněné mimoškolní aktivity vykonává bez vědomí svých spolužáků, neboť se obává, aby se kvůli svým schopnostem opět nedostala do problémů.

Lenka se pod vlivem maminky a babičky zajímá i o pedagogiku. Dívka dvakrát přinesla detailně vypracovanou přípravu na hodinu českého jazyka a komunikace, z čehož jedna byla mnou zrealizována. Lenka též velmi ožila, když jednu z vyučovacích hodin vedla kandidátka z pedagogické fakulty. Žákyně celý průběh výuky bedlivě pozorovala, dělala si pečlivě poznámky a poté kandidátce vysvětlovala, v čem dělá chyby. Dívka svůj volný čas tráví v domácím prostředí. Kamarády nemá.

Ondřej

S nadaným Ondrou jsem měla možnost pracovat po dobu dvou let, tedy když chlapec navštěvoval šestý a sedmý ročník základní školy. Vyučovala jsem jej českému jazyku a literatuře. Zjistila jsem, že Ondřej byl po dobu školní docházky na prvním stupni ZŠ učitelem vesměs řazen k rozumově průměrným dětem. U sledovaného chlapce jsem dokonce zaregistrovala obtíže s pochopením i velmi jednoduchého zadání, muselo mu být všechno několikrát vysvětleno. V písemném i mluveném projevu také nijak zvlášť nevynikal. Větší problémy jsem i s mými kolegy shledávala v nevhodném chování, jež pramenilo z chlapcovy tehdejší emocionální nezralosti. Nebyl schopen pracovat na daném úkolu a rušil své spolužáky různými nevhodnými komentáři a „šasťkováním“, kterým se nepřímou výsmělností osobnostem některých dětí, ale i učitelů. Chlapec též nepřiměřeně reagoval na podněty a situace, které byly pro ostatní děti zcela normální. Všimla jsem si, že je precitlivělý na sluchové a vizuální vjemy. Jednou mu vadil „hluk“ dětí při skupinové práci, podruhé vysoká intenzita záření světel ve třídě nebo barevně vyzývavý svetr spolužačky. Na tyto situace reagoval křikem nebo pláčem. Další neobvyklou zálibou projevoval ochutnáváním různých předmětů umístěných na své nepřehledné lavici. V ústech se mu neustále povalovaly části propisek, papír, křídly a jiné nepoživatelné předměty, o čemž jsem ve většině případů neměla ponětí. Toto „ochutnávání“ jsem u chlapce objevila až po jedné nepříjemné zkušenosti, kdy se začal v hodině dusit vrškem z propisky. Od té doby jsem vždy na začátku hodiny musela kontrolovat obsah chlapcových úst. Není divu, že měl obtíže se zařazením do kolektivu. Ostatním dětem bylo velmi nepříjemné s Ondrou sedět v lavici i jinak komunikovat. Nemohlo nikomu uniknout, že se stává terčem posměchu některých starších hochů. Na počátku šesté třídy u Ondřeje převažovala tendence se mnou neustále polemizovat a bránit si svůj názor. Přišlo mi, že je z dřívějších ročníků zvyklý si obhajovat své krajní názory a již preventivně mnou začal pohrdat, i když jsme spolu vlastně žádný konflikt nikdy neměli a téměř jsme se ani neznali. Chlapec však začínal poznávat, že s ním nehodlám bojovat a poměřovat si své síly. Postupem krátkého času ve mně ztratil objekt hádek a své nevhodné komentáře si šetřil na některé kolegyně a zejména kolegy. Občas se ve vyučování začaly u Ondry vyskytovat světlé chvíle, kdy byl alespoň částečně ochoten pracovat na zadaných úkolech a komunikovat se mnou. V těchto okamžicích jsem si začala všimnout, že Ondřej dobře reaguje na obtížnější otázky a problémové úkoly. Ukázalo se, že jeho znalosti českého jazyka nejsou tak chatrné, jak vyplývalo z vysvědčení a mé předchozí zkušenosti. Objevila jsem dokonce obory, ve kterých měl expertní znalosti. Jednalo se o jeho mnohaletý koníček - techniku se zaměřením na konstrukci letadel, vlaků a zbraní. Pochopila jsem také, že některým úkolům nerozumí ne proto, že by na ně intelektově nestačil, ale nehodlal se smířit s jedním zadáním či řešením, nebo nenacházel logický důvod, proč aktivitu vůbec dělat. Ve třídě, kterou Ondra navštěvoval, se vyskytovalo více chytrých žáků. Jejich schopností jsem tehdy využívala například v opakovacích hodinách, kde měli možnost pracovat na jiných úkolech než ostatní. Jindy dostali v samostatných nebo skupinových pracích složitější varianty úloh. Další děti mohly zase v „ušetřeném“ čase pracovat na školním časopise nebo jiných činnostech spojených s předmětem český jazyk a literatura. Do těchto pracovních skupinek, které byly občas zakládány, jsem zařazovala za odměnu děti, které byly aktivní nebo dokončily v dřívějším limitu práci splňující zadaná kritéria. Napadlo mě, že by mohl k této skupině dětí přicházet i Ondra, který postupem času u mě v předmětu začal svými znalostmi a inteligencí vynikat nad ostatní žáky. Při jeho práci na projektech jsem se začala potýkat s velkým problémem, a to, že chlapci téměř chyběly základní učební návyky z předchozích ročníků. Vyžadoval můj neustálý dohled, sám ani se svými vrstevníky téměř nebyl schopen vytvořit nějakou práci. Nedokázal se na nic soustředit, všechny podněty ve třídě jej rozptylovaly a na tuto situaci začal reagovat hlasitým křikem nebo výbuchem pláče. S maminkou jsme se dohodly, že Ondrovi budu dávat aktivity na domácí přípravu a ve třídě bude z větší části pracovat společně se všemi dětmi. Musím uznat, že individuální činnost v domácím prostředí chlapce velmi zaujala. Oblíbil si například poetizování prozaických textů, psaní zpráv o činnostech základní školy do obecního zpravodaje nebo popis postupu výroby užitkových předmětů. Postupně jsem přestala nabízet témata domácích úkolů, protože chlapec byl schopen si je najít sám. Moje role v tu chvíli byla jen na úrovni poradce a hodnotitele.

Úroveň chlapcovy domácí i školní aktivity často kolísala. V současné době evidujeme s učitelem zvýšení práce schopnosti ve třídě. Chlapec se dokonce ve svém volném čase věnuje tvorbě poetických textů. S několika mými kolegy jsme se po jejich přečtení shodli v tom, že jeho literární tvorba naprosto předbíhá zkušenosti a možnosti třináctiletého dítěte. S oblibou se v nich zamýšlí nad smyslem života, nad existencí lidstva a motivy žití. S nástupem dospívání chlapce se v oblíbených tématech začíná objevovat i motiv lásky. Takto laděná báseň je vždy psaná pro konkrétní spolužačku, která cit samozřejmě neopětuje, a vzniká zde další potřeba chlapce vypsát se ze svých pocitů.

Případ Ondřeje jsem během mého dvouletého působení v této třídě probírala i s kolegy. Chlapec byl a je u většiny učitelů, kteří tehdy působili v jeho třídě, neoblíbený. Neustále o něčem polemizoval, provokoval, odmítal pracovat a urážel pedagogy za jejich neznalosti oboru. Tyto projevy se odrážejí i v klasifikaci a hodnocení žáka. Od čtvrté třídy bylo již pravidlem, že si přinesl s vysvědčením důtku třídního učitele či ředitele školy za své nevhodné chování k vyučujícím. Co se týče známek, na prvním stupni měl vždy tři až čtyři dvojky z hlavních naukových předmětů, na druhém stupni se občas objeví jedna trojka, a to paradoxně z předmětů, které mu jsou na základě jeho zálib nejbližší, tj. fyzika a matematika. Učitelé se však shodují v tom, že chlapec má některé rysy nadání, avšak naprosto chybí učební motivace. I přes nesporné logicko-matematické nadání Ondřej v ostatních předmětech doposud žádný projekt ani zajímavou práci, pokud je mi známo, nevytvořil.

Ondřej od útlého dětství navštěvuje pedagogicko-psychologickou poradnu v Brně. Byl zde doporučen na žádost mateřské a později i základní školy. Psycholožka například v chlapcových osmi letech diagnostikovala vážné psychické problémy, pramenící z rodinných problémů a opožděného vývoje osobnosti. Ve zprávě stojí: *„Výkon ve školním prostředí i celková adaptace na prostředí je ztížena osobnostními zvláštnostmi chlapce. Tyto jsou částečně dědičně podmíněné, umocněné okolnostmi perinatálními i dřívější disharmonií rodinného prostředí. Jedná se o zvýrazněné rysy infantilní, egocentrické, s výraznou snahou jakkoli upoutávat pozornost. Slabá nervová soustava s menší odolností vůči psychické zátěži. Těžko se zařazuje do kolektivu. Mentální vývoj chlapce je přiměřený věku, slabší jazykový cit, lehčí dyslexie.“*

Chlapec byl vyšetřen s odstupem dvou let, tj. v páté třídě a na konci šesté třídy již psycholožka konstatovala, že *„mentální vývoj jeví pozitivní trend, intelektové předpoklady jsou v pásmu vysokého nadprůměru, avšak posun ve vyřívání osobnosti není doposud zřetelný.“* Toto psychologické vyšetření již popisuje Ondřeje jako problémové nadané dítě a v jeho závěru psycholožka shrnuje některá vhodná výchovná a vzdělávací doporučení: *“Individuální přístup, korekce výkyvů pozornosti, usměrňování práce schopnosti chlapce k danému úkolu. Povzbuzovat a dodávat sebejistotu, pomoci při realizaci vlastních zájmů, posilovat volní schopnosti.“*

Co se týče rodinného zázemí chlapce, bydlí v současné době s matkou, nevlastním otcem a dvěma nevlastními sourozenci v blízkém okolí školy. Matka a vlastní otec mají středoškolské vzdělání. Rodiče se v chlapcových čtyřech letech rozvedli a jak vyplývá z analýzy jeho projevů a z výpovědi matky, na Ondrovi to zanechalo do dnešní doby psychické stopy. Svědčí o tom i obsáhlá patnáctistránková esej, kterou Ondřej napsal o hlavních školních prázdninách před vstupem do osmé třídy. V práci s názvem *„Dovolená v Primorsku“* (nadpis v originále psán azbukou) se situuje do role zralého muže, otce dvou dětí. Z jeho pohledu zde do detailů rozebírá některé znaky nefungujícího vztahu se svou ženou a snaží se vše zachránit a napravit na dovolené u moře. Příběh končí oduševnělou úvahou na téma manželského soužití.

O výchovu chlapce se stará zejména jeho matka. Podle její výpovědi volí přísnější výchovné metody, které se však neshodují s benevolentním postojem nevlastního otce. Psycholožka tvrdí, že se chlapec v nové rodině cítí dobře, bez problémů vychází i se svými dvěma nevlastními sourozenci. Největší oporou a vzorem je pro chlapce matka. S chlapcem si dobře rozumí, o věcech se baví otevřeně. Dobrý vztah s matkou se podle mne u chlapce projevuje i ve škole, neboť je za určitých okolností ochoten se o své problémy podělit pouze s učitelkami. Učitelé nemají u chlapce naprosto šanci.

Matka se také svěřila, že v dětství prožívala podobné emoční problémy jako její syn. Při požádání o krátký rozhovor pro účely kasuistiky se nabídla, že svůj pohled na chlapce sama napíše. Zde je také patrné, odkud Ondrovo nadání na literaturu s největší pravděpodobností pochází. Maminka v této ukázkce výstižně shrnula osobnost svého syna: *„Tento chlapec se narodil dvaceti čtyřleté mamince. Těhotenství bylo bezproblémové, až na to, že porod musel být vyvolávaný asi čtrnáct dní po termínu. Na svět přišel zcela zdravý, 3500 gramový kluk a mračil se. Jeho oči se dívaly jaksi zvláště nedětsky, musely si na sebe s maminkou teprve zvykat. Bylo to hezké okaté dítě, takže brzo se stal terčem obdivu různých tetiček a babiček a jeho i mé sebevědomí jen rostlo. Bezesné noci a bezdůvodně prokřičené dny se do roku a půl nedaly ani spočítat. Chodil od jedenácti měsíců a mluvil po druhém roce ve větách. Hlásku Ř jsme vysvětlovali jen jednou a do pár dní ji uměl. Opět všechny překvapoval na kočárku, jak si soustředěně prohlížel časopisy s auty. Do kolektivu dětí se moc nehrnul a držel se mámy. Nesnášel změny. Ve školkovém období se naučil číst asi do čtyřech let a neustále se na něco ptal, z čeho se to vyrábí. Byl oblíbencem učitelek mateřských škol, ale vždy dodávaly, jak je to s ním nelehké. Ke každé*

činnosti potřeboval důvod. Byl schopný do extrému přivést každý obrazný nebo nepovedený příkaz. Na doporučení, že má zdravít, například zdravil hlasitě každého ve městě a šibalsky pokukoval, co z toho bude. Jeho hlasitých projevů si nikdo nemohl nevšimnout. Vzpomínám na obrázek u paní psycholožky s úkolem, ať něco nakreslí. Byl to do detailů propracovaný panáček s nápisem JÁ. Ve škole ho to moc bavilo, ale zanedlouho začaly problémy se staršími spolužáky. Bylo ho neustále slyšet, a tak se stal terčem posměšků a někdy i fyzických potyček. Cestou domů diskutoval často se staršími spoluobčany a ti ho pak obdivovali, že někteří doslova číhali, až půjde domů ze školy, aby s ním mohli povídat.

V učení prospívá normálně. Často nechápe, proč se má některé věci učit, a když mu řeknu důvod, aby z něj něco bylo, tak tvrdí, že tu stejně jednou nebude a je to světu jedno. Jediné, co ho někdy žene k učení, je jeho přirozená zvědavost. Moc rád cestuje po světě. Malicherné problémy jsou problémy velké a paradoxně složitější situace zvládá jako dospělý. Má velké sociální citění k malým dětem i starším lidem. Sporty mu jdou jen ty jednoduché a nenáročné na koordinaci pohybu. Věnuje se hře na flétnu a na klavír, ale má období, kdy ho to vysloveně nebaví. Nevěří si. Neustále se uráží a má sklony hnát věci do extrému. Někdy se projevuje i sklon k sebeubližování. Píše si deník a dost čte.

Jak přešel dvanáctý rok, docela se v něm začíná vyrovnávat ten uzavřený dospělý a dítě pomalu ustupuje. Už neposloucháme věčné výbuchy pláče kvůli maličkostem. Dokonce si našel mezi vrstevníky první přátele a projevuje se podle mě přímoúměrně věku. Uvidíme, zda se ty dvě osoby v něm už dokáží konečně domluvit. Ještě je sice nevyzrálý, ale věřím, že z něj bude přece jen rozumný a slušný člověk. Třeba se mu taky podaří rozluštit věčnou otázku, co je realita a co sen.“

Třesoucí se ruce,
Ty nedokážou nic.
Třesoucí se ústa,
nemohou ani políbit.
Smutek přivádí mé srdce k pláči.
Bez lásky mu nic nevystačí.
Už není jako dřív,
smutek úkazem.
Je to trvající pocit,
jenž končí tam,
kde začíná zem.

Snad přijde konec utrpení
a začne nová kapitola,
životem budem okouzleni,
nevzpomínající na minula.

Na dně oceánu náhle stojím sám,
pláču a na zem usedám.
Proč?
To já nevím.
Jen sám tam na dně sedím
a přemýšlím o ženě krásné, nevidané...
a na tebe už nemyslím,
děvče šeredné,
peklu zpropadené!

Ondřej, 12 let

Marek

Marka jsem vyučovala českému jazyku a literatuře v šesté třídě po dobu jednoho školního roku. Jeho třídu jsem dostala jako novou na začátku školního roku, neměla jsem tedy o žácích větší informace. Marek však tvořil výjimku. Chlapce jsem již znala z klubu nadaných dětí, které organizovala místní pedagogicko-psychologická poradna. V těchto klubech jsem měla možnost seznámit se s rodiči nadaných dětí a po krátkou dobu vést kluby deskových her, kterých se občasně účastnil i Marek.

Marek pochází z velké kompaktní rodiny. Otec má středoškolské vzdělání. Matka je vysokoškolačka, dlouhodobě na mateřské dovolené. Chlapec má dva sourozence. O tři roky mladší sestru, kterou jsem mimochodem vyučovala anglický jazyk a předškolního bratra. Sestra má typické znaky mladšího sourozence nadaného. I když je sama velmi inteligentní, alespoň ve školním prostředí se v této oblasti poměrně podceňuje a při jakékoli zmínce o bratrovi obdivně popisuje jeho dovednosti.

Marek se od svých spolužáků ve třídě velmi odlišuje. Nejnápadnější je fyzická odlišnost oproti vrstevníkům. Je drobného a nízkého vzrůstu. Při pohybových aktivitách je nadstandardně hbitý a účastní se sportovních soutěží. V průběhu školní výuky je většinou pasivní, občasně revoltuje proti školním pravidlům, komentuje výroky učitelů a odmítá pracovat. Zásadně zapomíná domácí úkoly, pomůcky a nepřipravuje se na výuku. Výjimku tvoří matematika, kde si jej učitel nemůže vynachválit. Mezi jeho obrovské koníčky patří železnice a příroda. Pamatuji se, že jsem na školním výletu obdivovala jeho expertní znalosti z těchto oborů.

Chlapcovo rozumové nadání rozhodně nejde při podnětných výukových metodách ve třídě přehlédnout. Rychle chápe nové učivo, klade problémové otázky, dokáže skvěle vyvozovat. Často dokonce argumentuje svými výsledky v IQ testech a během vyučování několikrát opakuje, že je „hodně chytřej“ a nemusí se učit. Z výpovědi psycholožky vyplývá, že jeho inteligence spadá do pásma vysokého nadprůměru, přičemž byla vyzdvihována složka logicko-matematická a prostorová. Marek rovněž oplývá specifickým smyslem pro humor, jehož pointa není pro zúčastněné patrná. V mysli si hraje se slovy, používanými ve výuce, až vznikne určité zajímavé slovní spojení, kterému se směje. Často uniká do denního snění a po vyvolání neví, co se po něm žádá.

Psycholožka chlapci diagnostikovala dyslexii. Jelikož se jedná o výjimečně inteligentního žáka, není tato porucha příliš markantní a nezasvěcený vyučující by ji jen stěží odhalil. Pravděpodobně je kompenzována vysokou rozumovou schopností. Rozhodně nás hned zaujme obrovská nechuť chlapce cokoli psát a číst, alespoň ve školním prostředí. Aby se vyhnul těmto činnostem, anebo alespoň ukázal svoji nespokojenost, je ochoten se dostat do nemalých obtíží s vyučujícími. Zadané pokyny často neplní, anebo je přivádí do extrému. Jako příklad revolty bych chtěla vzpomenout příhodu ze psaní závěrečného diktátu z českého jazyka. Dětem bylo v úvodu písemné práce jasně zadáno, že mají psát to, co diktuje učitelka. Když se mi dostal do rukou Markův diktát, nestačila jsem se divit jeho rozsahu. Práce měla namísto osmi řádků tři popsané strany, v nichž žák doslovně zaznamenal všechno, co jsem říkala, včetně krátkého rozhovoru s ředitelkou školy, která vstoupila do třídy právě během diktování. V praxi jsem se tedy přesvědčila o tom, že vzdělávací doporučení psycholožky, jako např. psaní „doplňovaček“, zkrácený diktát a stručnější zápisy, u dyslektických nadaných dětí nefungují.

Marek nemá v kolektivu dětí příliš dobré postavení. Podle jejich výpovědí je nespolehlivý, neumí se bavit a vzhledem ke své nevhodné kázni dostává třídu do konfliktu s učiteli. Ve třídě si však našel nejlepšího kamaráda, který je stejně jako on velký fanda do železnic.

Na doporučení psycholožky byl chlapec následující školní rok přeřazen do jiné základní školy s rozšířenou výukou matematiky, která se mimo jiné zabývá nadanými dětmi. Z krátkého rozhovoru s tamější učitelkou vyplynulo, že změna Markovi alespoň zpočátku pomohla. První týdny patřil mezi nejaktivnější děti. Bohužel se i zde dostalo všechno do starých kolejí. Osmou třídu chlapec absolvoval opět na další základní škole.

Marka můžeme zařadit do rizikové skupiny nadaných dětí. Vedle podvýkonnosti jeho nadání ovlivňuje i dyslexie. Doporučujeme v první řadě rozvoj základních pracovních návyků, práci s vnitřní motivací, kompenzaci poruch učení a neupínat se na výsledky psychologické diagnostiky.